

**Symbolizm dźwiękowy w polskiej,
rosyjskiej, brytyjskiej i hiszpańskiej
literaturze dziecięcej**



Izabela Dłużyk

**Symbolizm dźwiękowy w polskiej,
rosyjskiej, brytyjskiej i hiszpańskiej
literaturze dziecięcej**



Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2025

Recenzenci

prof. dr hab. Urszula Sokólska
dr hab. Halina Maria Chodurska, em. prof. UP

Redaktor Wydawnictwa

Anna Roman

Projekt okładki i stron tytułowych

Kaja Mucha-Król

Skład i łamanie

Maksymilian Biniakiewicz

Publikacja sfinansowana ze środków Prorektora ds. Badań Naukowych
Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-702-6

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa

Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

SPIS TREŚCI

WSTĘP	9
ROZDZIAŁ 1. JĘZYK A KULTURA.	
ZŁOŻONOŚCI WZAJEMNYCH ODDZIAŁYWAŃ	15
1.1. Charakterystyka pojęcia „język”	15
1.1.1. Cechy wzorcowe języka	17
1.1.2. Funkcje języka	18
1.2. Podstawowe koncepcje pochodzenia języka	21
1.3. Biologiczny rodowód języka	23
1.4. Wpływ języka na interpretację świata	25
1.4.1. Uniwersalistyczne teorie języka	27
1.4.2. Relatywistyczne teorie języka	29
1.5. Pojęcie „językowy obraz świata”	33
ROZDZIAŁ 2. ROZWÓJ JĘZYKOWY DZIECI	
W KONTEKŚCIE LITERATURY DZIECIĘCEJ	39
2.1. Teorie przyswajania języka przez dzieci	39
2.2. Funkcje języka u dzieci	40
2.3. Rozwój kompetencji językowej i komunikacyjnej	42
2.3.1. Rozwój kompetencji językowej	43
2.3.1.1. Faza przedjęzykowa	43
2.3.1.2. Fazy językowe	44
2.3.2. Rozwój kompetencji komunikacyjnej	45
2.4. Charakterystyka i rola literatury dziecięcej	49
2.4.1. Podstawowe pojęcia	49
2.4.2. Krótka o korzeniach literatury dziecięcej	50
2.4.3. Cechy literatury dziecięcej	52
2.4.3.1. Dydaktyzm	52
2.4.3.2. Teleologiczność	53
2.4.3.3. Fantastyka i przygoda	54
2.4.3.4. Humor	54
2.4.4. Rola pośrednika i sfera akustyczna w odbiorze literatury przez dziecko	55
2.5. Rola literatury w kształtowaniu językowego obrazu świata u dzieci	59
2.5.1. Zagadnienie językowego obrazu świata w odniesieniu do dzieci	59
2.5.2. Znaczenie literatury w kształtowaniu dziecięcego obrazu świata	61

ROZDZIAŁ 3. JĘZYK W ASPEKCIE FONICZNYM	64
3.1. Język i mowa a uwarunkowania biologiczne	64
3.1.1. Percepcja i wytwarzanie dźwięków przez człowieka	64
3.1.2. Podłoże neurofizjologiczne	68
3.2. Dźwiękowy obraz świata	69
3.3. Zjawisko symbolizmu dźwiękowego	71
3.3.1. Historia badań nad symbolizmem dźwiękowym	74
3.3.2. Charakterystyka zjawiska symbolizmu dźwiękowego	79
3.3.3. Typologie symbolizmu dźwiękowego	80
3.3.4. Charakterystyka zjawiska onomatopei	81
3.3.5. Złożoność relacji onomatopei i interiekcji	85
3.3.6. Znaczenie onomatopei w kształtowaniu się mowy dziecka	86
3.3.7. Struktura fonologiczna onomatopei	88
3.3.7.1. Analiza fonologiczna na przykładzie głosu kukułki	88
3.3.7.2. Podstawowe cechy fonologiczne onomatopei pochodzących od głosów ptaków	90
3.3.8. Dźwięki i ich konotacje emocjonalne	92
ROZDZIAŁ 4. GŁOSY PTAKÓW W UJĘCIU BIOLOGICZNYM I KULTUROWYM ..	94
4.1. Krótki zarys komunikacji u ptaków	94
4.2. Głosy ptaków jako przedmiot zainteresowania człowieka	98
4.3. Przedstawianie głosów ptaków. Praktyka interpretacji i transkrypcji	102
4.3.1. Praktyka interpretacji	103
4.3.2. Praktyka transkrypcji fonetycznej	136
4.4. Historia dźwiękowej rejestracji głosów ptaków	142
ROZDZIAŁ 5. GŁOSY PTAKÓW W LITERATURZE DZIECIĘCEJ	148
5.1. Bohaterowie zwierzęcy w literaturze dziecięcej	148
5.2. Ptaki jako bohaterowie przekazów ludowych i utworów literackich	151
5.3. Miejsce głosów ptaków w literaturze dziecięcej	153
5.4. Przegląd i analiza praktyczna głosów ptaków w wybranych utworach literatury dziecięcej	155
5.4.1. Porozumiewanie się z ptakami – od harmonii do bariery	156
5.4.2. Analiza głosów ptaków w literaturze dziecięcej w kontekście przejawów symbolizmu dźwiękowego	161
5.4.2.1. Błazkodziobe	163
5.4.2.2. Grzebiące	167
5.4.2.3. Lelkowe	174
5.4.2.4. Krótkonogie	174
5.4.2.5. Kukułkowe	174
5.4.2.6. Gołębiowe	175
5.4.2.7. Żurawiowe	176
5.4.2.8. Siewkowe	177
5.4.2.9. Bocianowe	180
5.4.2.10. Pelikanowe	181
5.4.2.11. Szponiaste	181

5.4.2.12. Sowy	182
5.4.2.13. Dzioborożcowe	184
5.4.2.14. Kraskowe	184
5.4.2.15. Dzięciołowe	185
5.4.2.16. Sokołowe	187
5.4.2.17. Wróblowe	187
5.4.2.17.1. Dzierzby	187
5.4.2.17.2. Wilgowate	187
5.4.2.17.3. Krukowate	188
5.4.2.17.4. Jemiołuszki	191
5.4.2.17.5. Sikory	191
5.4.2.17.6. Remizy	193
5.4.2.17.7. Skowronki	193
5.4.2.17.8. Jaskółkowate	194
5.4.2.17.9. Raniuszki	195
5.4.2.17.10. Świstunki	196
5.4.2.17.11. Trzciniały	196
5.4.2.17.12. Mysikróliki	196
5.4.2.17.13. Strzyżyki	196
5.4.2.17.14. Kowaliki	197
5.4.2.17.15. Pełzacze	197
5.4.2.17.16. Szpakowate	197
5.4.2.17.17. Drozdowate	197
5.4.2.17.18. Muchołówkowate	198
5.4.2.17.19. Wróble	203
5.4.2.17.20. Pliszkowate	204
5.4.2.17.21. Łuszczakowate	205
5.4.2.17.22. Trznadłe	208
5.4.2.18. Rozmowy międzygatunkowe	208
5.4.2.19. Wypowiedzi pozbawione przynależności gatunkowej	211
5.4.3. Analiza opisów implikujących konotacje emocjonalne towarzyszące poszczególnym ptasim głosom w literaturze dziecięcej	212
5.4.3.1. Pieśni ptaków śpiewających	213
5.4.3.2. Krakanie ptaków krukowatych	218
5.4.3.3. Pohukiwanie sów	219
5.5. Podsumowanie przejawów symbolizmu dźwiękowego	220
 ROZDZIAŁ 6. GŁOSY PTAKÓW W KONTEKŚCIE RÓŻNIC JĘZYKOWYCH:	
PROBLEMATYKA PRZEKŁADU	223
6.1. Specyfika przekładu literatury dziecięcej	223
6.2. Strategie tłumaczeniowe stosowane do przekładu onomatopei	227
6.3. Analiza praktyczna tłumaczeń onomatopei na przykładzie wiersza Juliana Tuwima <i>Ptasie radio</i>	230

ZAKOŃCZENIE	240
ZAŁĄCZNIK. WYKAZ NAGRAŃ GŁOSÓW PTAKÓW DOŁĄCZONYCH DO NINIEJSZEJ PUBLIKACJI	243
BIBLIOGRAFIA	246
STRESZCZENIE	268
ABSTRACT	270